

Σεμινάριο: Έγκλημα και Κινηματογράφος Ε' κύκλος.

«ΤΟ ΘΎΜΑ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ»

ΈΛΛΗ ΑΝΙΤΣΗ –ΕΛΕΝΑ ΣΥΡΜΑΛΗ

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΧΤΥΠΗΜΑΤΟΣ

- ▶ Περίπου **2800 άνθρωποι** έχασαν τη ζωή τους, 150.000 θέσεις εργασίας χάθηκαν και προκλήθηκαν υλικές ζημιές δισεκατομμυρίων δολαρίων (Neria et. al., 2012).
- ▶ Ο αριθμός των νεκρών θυμάτων περιλαμβάνει τους εργαζομένους στο Παγκόσμιο Εμπορικό Κέντρο, πυροσβέστες και αστυνομικούς που κλήθηκαν να διαχειριστούν την κρίση και τουρίστες και επισκέπτες που εκείνο το πρωί βρέθηκαν στο Παγκόσμιο Εμπορικό Κέντρο (Bram, Orr & Rappaport:6, 2002).
- ▶ Εκατοντάδες χιλιάδες (υπολογίζεται ότι είναι περίπου 410.000) εκτέθηκαν σε καπνό, σκόνη και δυσμενείς περιβαλλοντικούς παράγοντες με αποτέλεσμα να εκδηλώσουν μια σειρά από σοβαρά προβλήματα όπως αναπνευστικές δυσκολίες και επίμονο βήχα ενώ υπήρξαν μάρτυρες πιθανώς τραυματικών γεγονότων (Farfel et al., 2008).
- ▶ Στο Lower Manhattan εκκενώθηκαν δεκάδες χιλιάδες σπίτια και σχολεία, πράγμα που δημιούργησε σοβαρή διατάραξη στις ζωές αυτών των ανθρώπων για μεγάλο χρονικό διάστημα (Στο ίδιο). Πολλοί εργαζόμενοι έγιναν μάρτυρες στο θάνατο συναδέλφων και φίλων και χιλιάδες οικογένειες έχασαν ανθρώπους τους. Χιλιάδες άνθρωποι που εργάστηκαν στα διασωστικά συνεργεία και στην αναστήλωση, όπως και εθελοντές βίωσαν μια διαρκή πίεση για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα.

Ενέργειες για την αξιολόγηση της κατάστασης

- ▶ Αμέσως μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις ακολούθησαν τρεις εθνικές έρευνες για τη διερεύνηση της ψυχολογικής κατάστασης των κατοίκων των ΗΠΑ.
- ▶ Οι έρευνες επικεντρώθηκαν στα συμπτώματα μετατραυματικής διαταραχής λόγω της σύνδεσης που έχει καταδείξει η ερευνητική βιβλιογραφία μεταξύ άμεσης έκθεσης σε ένα τραυματικό γεγονός και της πιθανότητας εκδήλωσης σχετικών συμπτωμάτων (Neria et al, 2012).

Άγχος- Τραύμα

- ▶ Η αίσθηση του άγχους βιώνεται αρκετά συχνά από όλους τους ανθρώπους. Χαρακτηρίζεται από μια διάχυτη, δυσάρεστη ασαφή αίσθηση αμηχανίας και συνοδεύεται από συμπτώματα όπως κεφαλαλγία, εφίδρωση, αίσθημα παλμών, βάρος στο στήθος (συμπτώματα που διαφέρουν από άτομο σε άτομο) (Kaplan & Sadocks, 2002).
- ▶ Το άγχος έχει και προσαρμοστικές λειτουργίες. Προειδοποιεί για απειλές βλάβης, πόνου, αβοήθητου, πιθανής τιμωρίας ή ματαίωσης κοινωνικών ή σωματικών αναγκών αλλά κυρίως απειλές για την ενότητα και την ολότητα ενός ατόμου
- ▶ Και παρακινεί το άτομο να κάνει τα απαραίτητα βήματα ώστε να αποτραπεί ο κίνδυνος και /ή να μειωθούν οι επιπτώσεις του
- ▶ Το παθολογικό άγχος συνιστά μια ακραία αντίδραση άγχους.
- ▶ Στην περίπτωση της τραυματικής εμπειρίας, ακραίες αντιδράσεις άγχους μπορεί να προκύψουν όταν οι πιέσεις που βιώνει το άτομο υπερβαίνουν την ικανότητά του να τη διαχειριστεί προσαρμοστικά και με αποτελεσματικούς τρόπους (Ivey et. Al., 2007)

Τραυματικά γεγονότα

Η διαταραχή μετραυματικού στρες συνιστά μια ακραία αντίδραση άγχους σε ένα τραυματικό γεγονός

Table 11.3 Examples of stressors that can produce Posttraumatic Stress Disorder

Natural disasters (e.g., earthquakes, hurricanes)
War
Torture
Transportation accidents (e.g., plane crashes, car accidents)
terrorist attacks
Emergency worker trauma exposure
Crime victimization
Child abuse
Domestic violence
Rape and sexual assault
Life-threatening illness
Sex trafficking

Διαταραχή μετραυματικού στρες

- ▶ **Ιστορικά** (Kaplan & Sadocks:882, 2000) Αμερικανικός εμφύλιος «η καρδιά του στρατιώτη», Α' Παγκόσμιος πόλεμος «σοκ των οβίδων», Β' Παγκόσμιος πόλεμος «νεύρωση της μάχης» ή «επιχειρησιακή κόπωση», 1941 πυρκαγιά στη Νέα Υόρκη, 1980 DSM-III
- ▶ Αναπόσπαστο κριτήριο η έκθεση σε πραγματικό ή επαπειλούμενο θάνατο, βαρύ τραυματισμό, ή απειλή της σωματικής ακεραιότητας: το βίωσε το ίδιο, ήταν μάρτυρας, έμαθε ότι ένα βίαιο και αιφνίδιο περιστατικό συνέβη σε κάποιο δικό του, επαναλαμβανόμενα εκτέθηκε σε απεχθείς λεπτομέρειες κυρίως λόγω της επαγγελματικής του ιδιότητας (μέλος διασωστικού συνεργείου)
- ▶ Επίμονη επαναβίωση του τραυματικού γεγονότος με ανεπιθύμητες αναμνήσεις, εφιάλτες, flashbacks στα οποία το άτομο νιώθει ή δρα σαν να έχει ξανασυμβεί το τραυματικό γεγονός, έντονη ψυχική δυσφορία ή/και σωματική αντίδραση σε γεγονότα που μοιάζουν / θυμίζουν το τραυματικό γεγονός
- ▶ Επίμονη αποφυγή ερεθισμάτων συνδεόμενων με το τραύμα όπως προσπάθειες αποφυγής σκέψεων, συζητήσεων, δραστηριοτήτων, ανθρώπων κλπ.
- ▶ Εμφανείς αλλαγές στον τρόπο αντίδρασης όπως ευερεθιστότητα ή εκρήξεις θυμού, ριψοκίνδυνη συμπεριφορά, δυσκολίες συγκέντρωσης κλπ.

Ερευνητικά δεδομένα

TABLE 1. ADULTS WITH SUBSTANTIAL STRESS SYMPTOMS AND CHILDREN WITH STRESS SYMPTOMS AND WORRIES.

QUESTION	No. OF RESPONDENTS	SUBSTANTIAL STRESS* %
Adults		
Since Tuesday, have you been bothered by:		
Feeling very upset when something reminds you of what happened?	554	30
Repeated, disturbing memories, thoughts, or dreams about what happened?	557	16
Having difficulty concentrating?	558	14
Trouble falling or staying asleep?	555	11
Feeling irritable or having angry outbursts?	558	9
At least one of the above†	560	44
Children		
Since Tuesday, has your child been:		
Avoiding talking or hearing about what happened?	167	18
Having trouble keeping his or her mind on things and concentrating?	167	12
Having trouble falling asleep or staying asleep?	167	10
Losing his or her temper or being irritable?	167	10
Having nightmares?	167	6
At least one of the above	167	35
Since Tuesday, has your child been worrying about his or her safety or the safety of loved ones?	167	47

Special report "A NATIONAL SURVEY OF STRESS REACTIONS AFTER THE SEPTEMBER 11, 2001, TERRORIST ATTACKS"

- ▶ Πρώτη Εθνική έρευνα: 3 με 5 μέρες μετά το τρομοκρατικό χτύπημα (σε δείγμα 560 ατόμων με τυχαίες τηλεφωνικές κλήσεις)
- ▶ Το 44% ανέφερε ότι βίωσε έντονα τουλάχιστον ένα από τα πέντε βασικά συμπτώματα
- ▶ Οι αντιδράσεις ποίκιλαν ανάλογα με το φύλο, την εθνική καταγωγή, την παρουσία ή απουσία προηγούμενου ιστορικού ψυχικής υγείας, την απόσταση από το Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου και από την περιοχή που κατοικούσαν.
- ▶ Οι καταστροφές μπορούν να ασκήσουν έντονες επιδράσεις ακόμη και σε ανθρώπους που βρίσκονται μακριά από τον τόπο της καταστροφής
- ▶ Τα αποτελέσματα είναι πιο έντονα σε περιπτώσεις απώλειας ή ζημιάς αγαπημένου πρόσωπου ή γνωστού ωστόσο, ακόμη και αυτοί που προσωποποιούν το γεγονός και βάζουν τον εαυτό τους στη θέση του θύματος μπορούν να βιώσουν συμπτώματα άγχους σε σημαντικό βαθμό.
- ▶ Στην περίπτωση της 11ης Σεπτεμβρίου όπως κατέδειξε η μελέτη οι ερωτώμενοι έβαζαν συχνά τον εαυτό τους στη θέση των θυμάτων ακόμη και οι ερωτώμενοι που έμεναν μίλια μακριά από το τρομοκρατικό χτύπημα.

Ερευνητικά δεδομένα

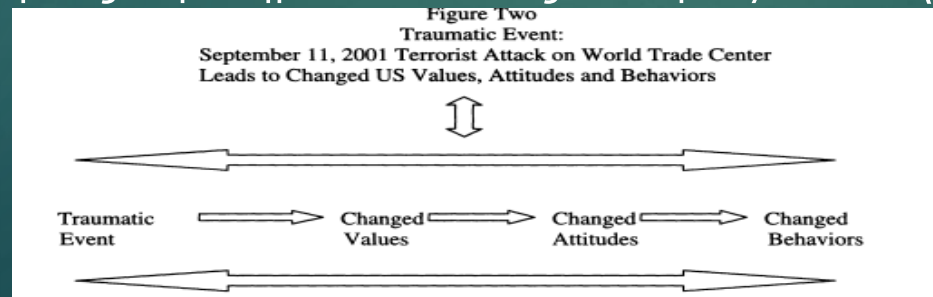
- ▶ Ειδικότερες πληροφορίες για τις ψυχολογικές επιπτώσεις της τρομοκρατικής επίθεσης στους κατοίκους της Νέας Υόρκης έδωσε η δεύτερη στη σειρά εθνική μελέτη που διεξήγαγαν Schlenger et al (2002) ένα με δυο μήνες μετά την επίθεση (δείγμα 2273 σε όλη τη χώρα, αντλώντας μεγαλύτερο αριθμό δείγματος από τη Νέα Υόρκη (1196) και την Washington, DC (369)).
- ▶ Οι κάτοικοι της Νέας Υόρκης παρουσίαζαν σημαντικά υψηλότερη πιθανότητα διαταραχής μετατραυματικού στρες σε σχέση με την Washington, τις υπόλοιπες μητροπολιτικές περιοχές ή αλλού στην Αμερική.
- ▶ Συμπληρωματικά 61% των κατοίκων της Νέας Υόρκης ανέφερε ότι ένα η περισσότερα παιδιά (στην οικογένεια) εμφανίζουν σημάδια αναστάτωσης όπως προβλήματα στον ύπνο, ευερεθιστότητα και άγχος αποχωρισμού από τους γονείς.
- ▶ Οι διαφορές σε σχέση με την Washington που επίσης δέχτηκε τρομοκρατικό χτύπημα αποδόθηκαν στις διαφορές που παρατηρούνται στα πραγματικά γεγονότα. Το Πεντάγωνο είναι περισσότερο απομονωμένο από την πόλη σε σχέση με τους πύργους του Παγκόσμιου Εμπορικού Κέντρου, θεωρείται στρατιωτικός και όχι πολιτικός στόχος πράγμα που ασκεί επίδραση στην υποκειμενική αντίληψη της ευαλωτότητας ως προς την πιθανότητα της επίθεσης και την ταύτιση με τα θύματα. Επίσης η συντριβή στο Πεντάγωνο ήταν πολύ λιγότερο καταστροφική σε σχέση με τις συντριβές και την κατάρρευση των δίδυμων πύργων από τις οποίες παρήχθησαν εικόνες που άσκησαν πολύ μεγαλύτερη επιρροή.
- ▶ Ως προς τις ώρες παρακολούθησης τηλεόρασης και το περιεχόμενο βρέθηκε σημαντική συσχέτιση με τα αναφερόμενα συμπτώματα ακόμη και σε περιπτώσεις όπου υπήρχε άμεση έκθεση στο τραυματικό γεγονός.

Έρευνες αναφορικά με διασώστες

- ▶ Εντυπωσιακά είναι τα δεδομένα για τους πυροσβέστες.
- ▶ Όπως επισημαίνουν οι ερευνητές (Chiu et. Al., 2011) 341 πυροσβέστες έχασαν τη ζωή τους και εκατοντάδες τραυματίστηκαν κατά τις ενέργειες διάσωσης στους Δίδυμους Πύργους.
- ▶ Η έρευνα κατέδειξε υψηλά ποσοστά αναφοράς συμπτωμάτων μετατραυματικού άγχους 5 χρόνια μετά το τραυματικό γεγονός και συ νοσηρή καταθλιπτική συμπτωματολογία με πολλούς από τους πυροσβέστες να αναφέρουν ότι «η κατάρρευση των δίδυμων πύργων ήταν το πιο φρικτό πράγμα που συνέβη στη ζωή τους».
- ▶ Εδώ πρέπει να αναφερθεί και ο ρόλος της διαρκούς πίεσης (on going stress) (Neria et al. 2001) που βίωσαν τα μέλη των διασωστικών ομάδων και των συνεργείων αναστήλωσης, μετά το τραυματικό γεγονός, όπου για μεγάλο χρονικό διάστημα εργάστηκαν σε συνθήκες επικίνδυνες για τη ζωή και την υγεία τους.

Συνέπειες σε επίπεδο αντιλήψεων, συναισθημάτων, συμπεριφορών

- ▶ Σε μικρότερο βαθμό ερευνητικές προσπάθειες εστίασαν στις αλλαγές στις αντιλήψεις και τις συμπεριφορές μετά το τρομοκρατικό χτύπημα.
- ▶ Το τρομοκρατικό χτύπημα τις 9/11 αποτέλεσε έναυσμα για οικογένειες της Νέας Υόρκης (που συμμετείχαν στην έρευνα) να έχουν περισσότερες και περισσότερο σοβαρές πολιτικές συζητήσεις σε οικογενειακό επίπεδο (Gershoff et al., 2010) .
- ▶ Σε εφήβους (N=1000) **οι αξίες της επιβίωσης και της ασφάλειας** (που συνδέονται με την παγκόσμια ειρήνη, την ελευθερία και την εθνική ασφάλεια) απέκτησαν μεγαλύτερη σημασία μετά το χτύπημα, ενώ οι αξίες της αυτοεκτίμησης και της αυτοπραγμάτωσης (που συνδέονται με το αίσθημα επιτυχίας, την εσωτερική αρμονία και την απόλαυση) υποχώρησαν ως προς τη σημασία τους Murphy et al (2006).

Αλλαγή στην προτεραιότητα των αξιών. Πηγή Murphy et al (2006)

Συνέπειες σε επίπεδο αντιλήψεων, συναισθημάτων, συμπεριφορών

- ▶ Έρευνα εθνικής εμβέλειας (Metcalf et. Al:83, 2011), σε αντιπροσωπευτικό δείγμα, έδειξε αυξημένα επίπεδα φόβου και θυμού στον αμερικανικό πληθυσμό τις μέρες που ακολούθησαν την τρομοκρατική επίθεση
- ▶ Ως προς την πιθανότητα να γίνουν οι ίδιοι ή συγγενείς τους θύματα τρομοκρατικών ενεργειών, εβδομάδες μετά την επίθεση ένα ποσοστό 53% δήλωνε «αρκετά ανήσυχο» ή «κάπως ανήσυχο» για το ενδεχόμενο αυτό (Block-Elkon: 378, 2003).

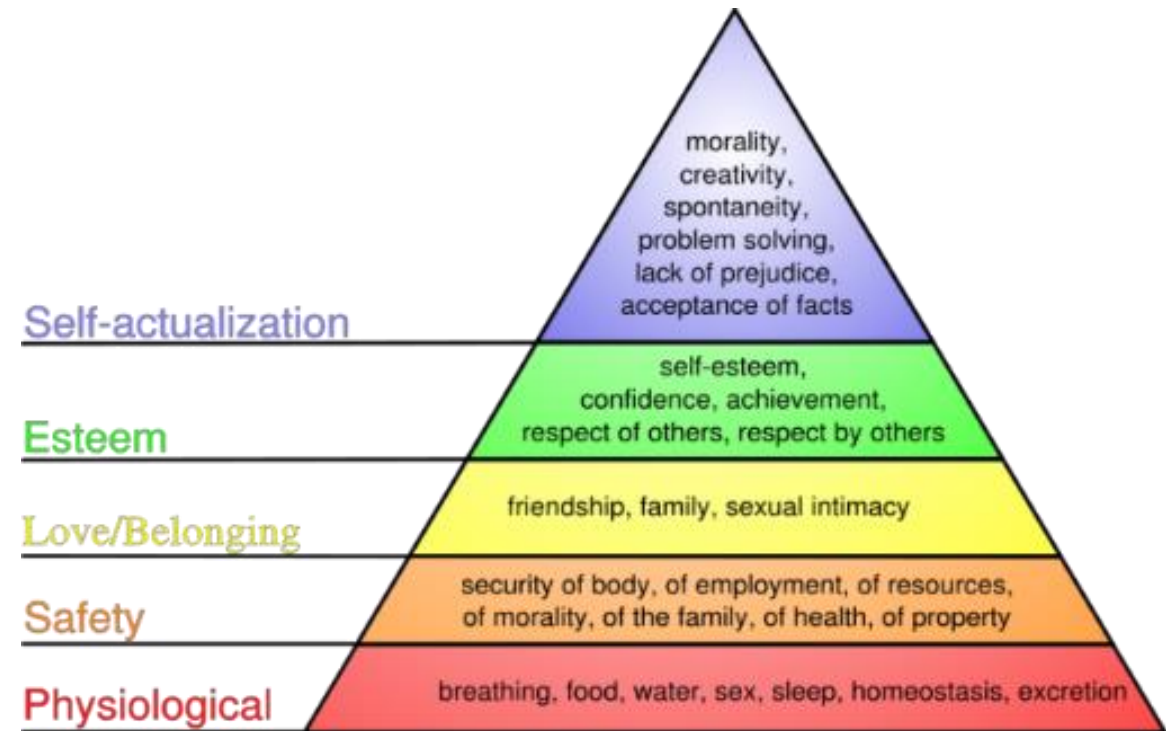
Hate Crimes

- ▶ Σύμφωνα με την Δωδέκατη ετήσια έκθεση του Παρατηρήσιου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα για την κατάσταση στις ΗΠΑ το 2002 μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στη Νέα Υόρκη και στη Washington πολίτες διέπραξαν ξеноφοβικές πράξεις παρενόχλησης και επιθετικότητας εναντίον Μουσουλμάνων, Σιχ και ανθρώπων από τη Μέση Ανατολή και τη Νότια Ασία.
- ▶ Μέχρι το Νοέμβριο υπεβλήθησαν περίπου 1000 καταγγελίες για εγκληματικές πράξεις που πυροδοτήθηκαν από την προκατάληψη και το μίσος, συμπεριλαμβανομένων 4 ανθρωποκτονιών.
- ▶ Οι εγκληματικές πράξεις συμπεριλάμβαναν βίαιες επιθέσεις, απειλές για τη σωματική ακεραιότητα, πυροβολισμούς και βανδαλισμούς σε τζαμιά και θρησκευτικούς χώρους. Επιθέσεις εναντίον ανθρώπων από τη Μέση Ανατολή και τη Νότια Ασία καταγράφηκαν και σε διάφορα πανεπιστήμια των ΗΠΑ.
- ▶ Συνέπειες υπήρξαν και στα μέλη των αντίστοιχων κοινοτήτων που απέφευγαν να βγαίνουν από το σπίτι, να πηγαίνουν στην εργασία τους ή να ντύνονται με την παραδοσιακή ενδυμασία της χώρας τους από φόβο μήπως δεχτούν κάποια επίθεση.

Διαχείριση κρίσεων

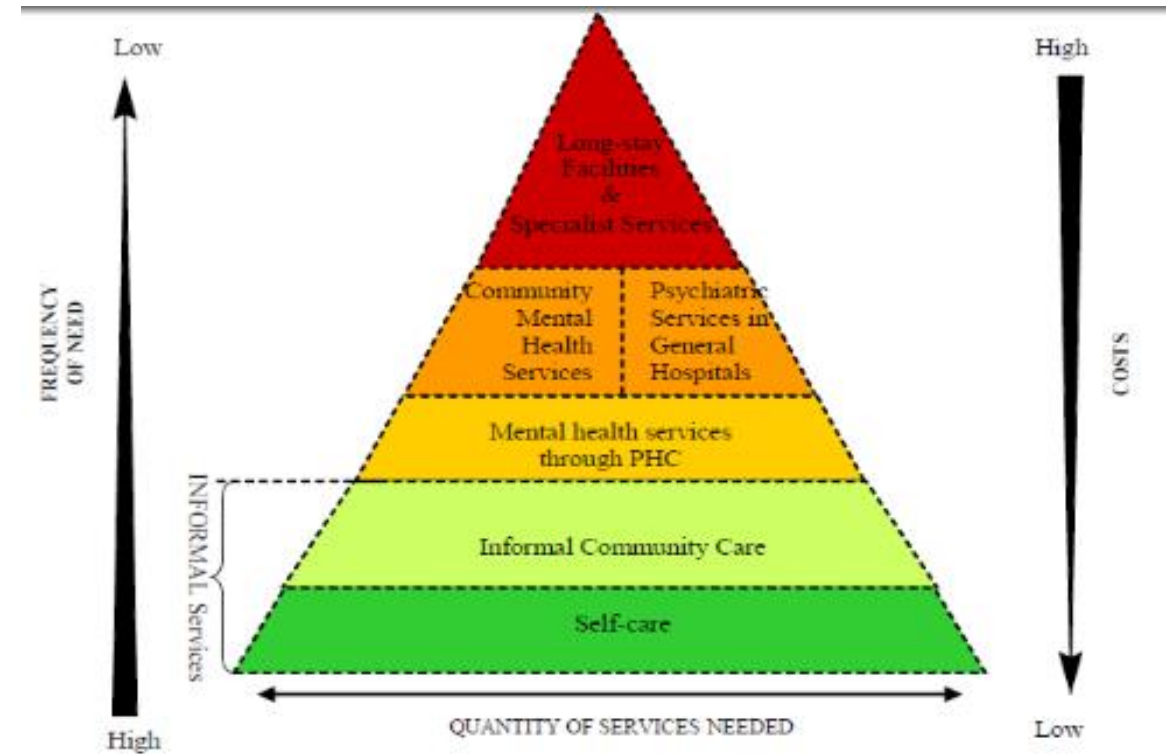
- ▶ Οι καταστροφές εξ' ορισμού λειτουργούν κατακλυσμαία στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας και στις πηγές κοινωνικής υποστήριξης και απαιτούν μήνες ή και χρόνια τόσο για τα άτομα όσο και για τις κοινότητες να επανέλθουν (Fullerton, et. AL, 2003).
- ▶ Βασικό συστατικό όλων των τραυματικών γεγονότων είναι το πλήγμα στο αίσθημα ασφάλειας και ο τρόμος που προκαλείται στα άτομα, στις κοινότητες, σε όλη τη χώρα. Η διαχείριση αυτών των ψυχολογικών αντιδράσεων αποτελεί παράγοντα αποφασιστικής σημασίας στην ικανότητα της κοινότητας να ανακάμψει (Στο ίδιο).
- ▶ Η διαχείριση κρίσεων αναφορικά με το ζήτημα της ψυχικής υγείας και της ψυχοκοινωνικής υποστήριξης υπαγορεύεται από «standard practice» προσεγγίσεις οι οποίες έχουν προκύψει από το διαχείριση παρόμοιων καταστάσεων (Inter-Agency Standing Committee Guidelines on Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings, (IASC, 2007) Dyer:21).

- ▶ Dyer:
- ▶ Οι ανάγκες που συνήθως προκύπτουν από την καταστροφή είναι κατακλυσμιαίες και υπερβαίνουν τις ικανότητες των τοπικών κοινωνιών να τις διαχειριστούν
- ▶ Άμεση ανάγκη για ασφάλεια, φαγητό, νερό, στέγη, άμεσες ιατρικές ανάγκες όπως και ανάγκες ψυχικής υγείας
- ▶ Ανάγκες που είναι εξίσου σημαντικές ωστόσο η ικανοποίησή τους απαιτεί προτεραιοποίηση, όπως άλλωστε υποδεικνύεται από τη γνωστή πυραμίδα του Maslow (1954)

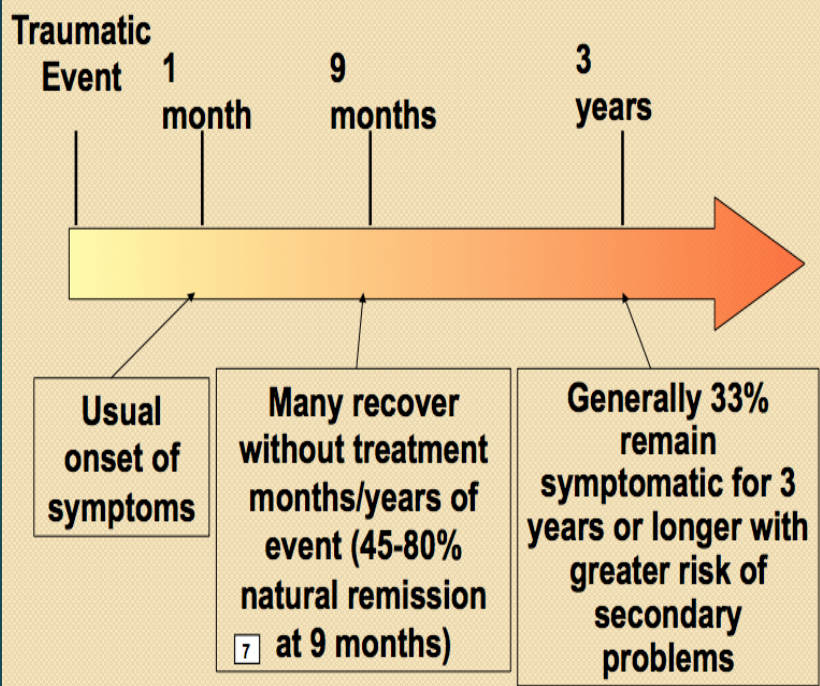
Alen Dyer "War, Conflict, Trauma, Resilience: The Importance of Nomenclature", σ. 21

- ▶ ο ΠΟΥ χρησιμοποιεί την πυραμίδα όχι για να ιεραρχήσει αλλά για να δείξει ότι διαφορετικοί άνθρωποι χρειάζονται διαφορετικά επίπεδα υπηρεσιών (Dyer).
- ▶ Το χάος που προκαλείται από τις καταστροφές και τα τρομοκρατικά χτυπήματα έχει μια δομή που γίνεται όλο και περισσότερο προφανής μέσα από την έρευνα, την εργασία στο πεδίο και την προσφορά της κοινότητας (Fullerton, et. AL, 2003)

Alen Dyer “War, Conflict, Trauma, Resilience: The Importance of Nomenclature”, σ. 21

Natural history of PTSD

Αναφορικά με τη ΔΜΤΣ η βίωση συμβάντος που κάποιος θεωρεί τραυματικό δεν οδηγεί απαραίτητα στην εκδήλωση της διαταραχής (Dyer).

Ειδικότερα, ως προς την πορεία και πρόγνωση της διαταραχής γνωρίζουμε ότι εμφανίζεται κάποιο χρονικό διάστημα μετά το γεγονός, ένα ποσοστό ιάται πλήρως και ένα ποσοστό εξακολουθεί να έχει ήπιας βαρύτητας συμπτώματα, με το ποσοστό που χειροτερεύει ή δεν παρουσιάζει βελτίωση να είναι πολύ μικρότερο (Karlan & Sadocks:886, 2000).

Πορεία και πρόγνωση διαταραχής μετατραυματικού στρες.

Πηγή Alen Dyer “War, Conflict, Trauma, Resilience: The Importance of Nomenclature”, σ. 6

Παρεμβάσεις

- ▶ Υπ' αυτό το πρίσμα σχεδιάστηκαν παρεμβάσεις σε μια σειρά από επίπεδα
- ▶ Παράδειγμα αποτελεί το πρόγραμμα Liberty όπου αφορά μια άμεση παρέμβαση δημόσιας (ψυχικής) υγείας (Public Mental Health) βασικός σκοπός της οποίας ήταν η αντιμετώπιση του τραυματικού στρες που βίωσαν οι κάτοικοι στην περιοχή της καταστροφής (Felton, 2002).
- ▶ Το πρόγραμμα προσέφερε δωρεάν εκπαιδευτικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες διαχείρισης κρίσεων (crisis counseling) σε δεκάδες χιλιάδες κατοίκους της περιοχής). Τα άτομα που εξυπηρετήθηκαν από το πρόγραμμα διέφεραν σε σημαντικό βαθμό αναφορικά με τη σοβαρότητα βίωσης του τραύματος και τις συνδεδεμένες τραυματικές αντιδράσεις (Στο ίδιο).

- ▶ Συνολικά το πρόγραμμα περιλάμβανε δυο διακριτές στρατηγικές αντιμετώπισης (Felton, 2002):
- ▶ Η πρώτη στόχευε στο γενικό πληθυσμό και περιελάμβανε εκπαίδευση του κοινού αναφορικά με τις τραυματικές αντιδράσεις και κατάλληλες στρατηγικές με δραστηριότητες προσέγγισης σε όλη την πληγείσα κοινότητα και βραχύχρονη υποστηρικτική συμβουλευτική για όλους όσους επηρεάστηκαν από την 9/11. Η παρέμβαση αυτή στηρίχτηκε στην υπόθεση ότι οι περισσότερες αντιδράσεις στο στρες, αν και ενέχουν αναστάτωση για το άτομο συνιστούν φυσιολογικές αντιδράσεις στο τραυματικό γεγονός και η διάρκειά τους είναι σύντομη. Πρόκειται για παρεμβάσεις που στόχο έχουν να βοηθήσουν το άτομο να αναγνωρίσει τις αντιδράσεις του στο τραυματικό γεγονός, να τις κατανοήσει ως φυσιολογικές και να επανασυνδεθεί με τις προϋπάρχουσες πηγές κοινωνικής υποστήριξης.
- ▶ Η δεύτερη στρατηγική είχε ως στόχο να προσεγγίσει τη μειονότητα του πληθυσμού που βίωσε τις συνέπειες του τρομοκρατικού χτυπήματος. Άτομα με επίμονα και σοβαρά τραυματικά συμπτώματα που υποδηλώνουν την ύπαρξη διαταραχής μετατραυματικού στρες ή άλλης κλινικής διαταραχής. Για τα άτομα αυτά η βραχύχρονη συμβουλευτική χαρακτηρίζεται ανεπαρκής ως παρέμβαση λόγω της σοβαρότητας των συμπτωμάτων και των προϋπάρχοντων παραγόντων ρίσκου. Έτσι η δεύτερη παρέμβαση προσέφερε εξειδικευμένη ψυχοθεραπεία (και φαρμακοθεραπεία). Δεξαμενή για τη δεύτερη παρέμβαση αποτέλεσε η πρώτη, ενώ κατά τη διαδικασία της αξιολόγησης χρησιμοποιήθηκαν ψυχομετρικά εργαλεία

ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟΥΣ ΕΙΔΙΚΟΥΣ

- ▶ Η παρακολούθηση θυμάτων τραυματικών εμπειριών μπορεί να έχει αρνητικά αποτελέσματα στους θεραπευτές. Η κατάσταση αυτή είναι γνωστή ως δευτερογενής (“secondary” or “vicarious” traumatization) τραυματοποίηση (Barlow:85, 2008).
- ▶ Η διαρκής έκθεση του θεραπευτή σε περιστατικά με τραυματικές εμπειρίες μπορεί να είναι σοκαριστική για τον ίδιο και να επηρεάσει τις πεποιθήσεις του αναφορικά με το νόημα, την ασφάλεια και την εμπιστοσύνη που μπορεί να δείξει στους ανθρώπους γύρω του (McCann και Pearlman, 1990). Για να αντισταθμίσουν αυτά τα δυσάρεστα αποτελέσματα οι θεραπευτές πρέπει να είναι σε εγρήγορση για να μπορούν να αναγνωρίζουν και να κατανοούν τις εκδηλώσεις αυτές.
- ▶ Η προώθηση της ενημερότητας μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη **χρήση του επαγγελματικού του δικτύου** του θεραπευτή ως πηγή υποστήριξης. Η επικοινωνία με άλλους επαγγελματίες που εργάζονται με επιζώντες τραυματικών εμπειριών είναι ιδιαίτερα χρήσιμη καθώς μπορεί να βοηθήσει το θεραπευτή να αναγνωρίσει τις επιδράσεις της δευτερογενούς τραυματοποίησης.